УДК 352:378

В. Л. Осецький, І. Л. Татомир

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕНДАВМЕНТУ ТА ФАНДРЕЙЗИНГУ В ОСВІТНІЙ ПРАКТИЦІ

У статті розкрито механізм формування ендавмент-фондів та визначено можливі джерела їх наповнення. Доведено значимість послуг управлінської компанії щодо раціонального інвестування коштів у бізнес-проекти, майнові активи, цінні папери тощо відповідно до договору довірчого управління активами. Особливу увагу приділено управлінським органам таких фондів, якими є загальні збори, правління та наглядова рада, котра слідкує за правильністю використання доходу від цільового капіталу. Обґрунтовано переваги й недоліки ендавментів для ключових суб'єктів освітнього процесу — держави, навчальних закладів і осіб, що надають спонсорську підтримку. Проаналізовано статистичні дані щодо найбільших ендавмент-фондів США. Виокремлено роль фандрейзингу в залученні навчальними закладами фінансових ресурсів, які дають змогу здійснити конкретні стратегічні програми. Окреслено нову сферу потенційного донорства, котру представляють фонди громад; корпоративні та асоційовані фонди; спонсорська допомога приватних осіб та їхніх фондів; фонди глобальних національних інтересів, покликані підтримувати проекти, що впливають на глобальний розвиток; фонди глобальних ініціатив, які займаються не лише фінансовим забезпеченням, а й інформаційною та консалтинговою підтримкою; посередницькі фонди. Розглянуто вітчизняний досвід у формуванні ендавмент-фондів і розвитку філантропічної діяльності. Визначено комплекс заходів, котрі прискорять процес створення ендавмент-фондів в Україні з урахуванням передової зарубіжної практики.

Ключові слова: ендавмент-фонд, фандрейзинг, корпоративна філантропія, благодійний фонд.

Рис. 4. **Табл.** 2. **Літ.** 11.

В. Л. Осецкий, И. Л. Татомир

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЭНДАУМЕНТА И ФАНДРЕЙЗИНГА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРАКТИКЕ

В статье раскрыт механизм формирования эндаумент-фондов и определены возможные источники их наполнения. Доказана значимость услуг управленческой компании по рациональному инвестированию денежных средств в бизнес-проекты, имущественные активы, ценные бумаги и т. п. в соответствии с договором доверительного управления активами. Особое внимание уделено управленческим органам таких фондов, которыми являются общие собрания, правление и наблюдательный совет, следящий за правильностью использования дохода от целевого капитала. Обоснованы преимущества и недостатки ендаументов для ключевых субъектов образовательного процесса — государства, учебных заведений и лиц, оказывающих спонсорскую поддержку. Проанализированы статистические данные относительно крупнейших ендаумент-фондов США. Выделена роль фандрейзинга в привлечении учебными заведениями финансовых ресурсов, которые позволяют осуществить конкретные стратегические программы. Очерчена новая сфера потенциального донорства, которую представляют фонды общин; корпоративные и ассоциированные фонды; спонсорская помощь частных лиц и их фондов; фонды глобальных национальных интересов, призванные поддерживать проекты, влияющие на мировое развитие; фонды глобальных инициатив, занимающиеся не только финансовым обеспечением, но и информационной и консалтинговой поддержкой; посреднические фонды. Рассмотрен отечественный опыт в формировании ендаумент-фондов и развитии филантропической деятельности. Определен комплекс мероприятий, которые ускорят процесс создания ендаумент-фондов в Украине с учетом передовой зарубежной практики.

Ключевые слова: ендавмент фонд, фандрейзинг, корпоративная филантропия, благотворительный фонд.

© Осецький В. Л., Татомир І. Л., 2016

Valerii Oseckiy, Iryna Tatomyr

FEATURES OF USING ENDOWMENTS AND FUNDRAISING IN EDUCATIONAL PRACTICES

The article shows the mechanism of establishing endowment funds and identifies their possible sources. This article also proves the importance of using the services of a management company for efficient investments in business projects, property assets, securities, etc. in accordance with the asset management contract. Special attention is paid to governing bodies of such funds. These include: the general meeting, the executive board and the supervisory board responsible for ensuring that return on target capital is used correctly. Strengths and weaknesses of endowments are analyzed for key agents of the education process – the government, educational institutions, and sponsors. Statistics on the size of the largest endowment funds in the US are analyzed. Particular consideration is given to the role of fundraising in helping educational institutions attract financial resources that allow for implementing specific strategic programs. A new area of potential donor activities is outlined. Donors operating in this area include: community funds, corporate and associated funds, private sponsors, both individuals and their funds, global national interest funds intended to support projects that have an impact on global development, global initiative funds that provide not only financial assistance but also information and consultancy support, and intermediary funds. Ukrainian experience in establishing endowment funds and the development of philanthropy is discussed. The article presents a set of actions that will accelerate the establishment of endowment funds in Ukraine, taking into account global best practices.

Keywords: endowment fund, fundraising, corporate philanthropy, charitable foundation.

JEL classification: I20, I22, I25.

Розвинуті країни не уявляють подальшого економічного поступу без удосконалення системи вищої освіти та істотно збільшують обсяги її фінансування. До цих процесів долучаються як державні урядові структури, так і приватний підприємницький сектор, громадські й благодійні фонди національного та світового рівня. Керівництво престижних навчальних закладів зосереджене на пошуку нових потенційних донорів, котрі виступають джерелом формування ендавментів, тобто фондів цільового призначення, що сприяють підвищенню якості освіти, пошуково-дослідної діяльності та мінімізують ризики, пов'язані з розкраданням і нецільовим використанням коштів. Низка вагомих аргументів на користь створення таких фондів спонукає уряди переглянути підходи до фінансування національних освітніх систем та внести відповідні корективи в систему податкового регулювання, реєстрації і звітності, а також законодавчого забезпечення її розвитку. Зазначене поглиблює інтерес економістів і аналітиків до цієї теми та зумовлює її актуальність.

Проблематику пошуку альтернативних джерел для підвищення фінансової стійкості ВНЗ і формування механізму використання цільового капіталу некомерційних організацій у системі професійної освіти досліджували Б. Мокін, Н. Желюк [1, с. 132] та Л. Козарезенко [2, с. 221]. Саме вони показали шлях отримання прибутку від використання ендавмент-фонду за допомогою депозитів. Окрім того, чимало праць присвячено джерелам наповнення таких фондів і механізмам їх фінансування. Так, О. Чернявською [3] та С. Борзовим [4] визначено роль та місце фандрейзингу в кругообігу ресурсів, послуг і доходів вищої школи, а також запропоновано алгоритм донорського фінансування

освітньої діяльності з урахуванням повного робочого циклу та наведено загальні рекомендації й методи реалізації кожного етапу.

Подальшого теоретичного осмислення потребують питання, котрі стосуються організаційно-економічних форм розвитку фондів цільового капіталу та інституційного середовища їх ефективного функціонування.

Ендавмент-фонд — це цільовий фонд, призначений для некомерційного використання. У світовій освітній практиці його розглядають як капітал, доходи від інвестування котрого використовуються для благодійної діяльності. Механізм дії ендавмент-фонду є таким (рис. 1):

1. Розроблення та ухвалення концепції створення фонду.

2. Реєстрація організації, що управлятиме капіталом.

3. Формування структури управлінських органів фонду, що включатиме:

— загальні збори фонду, до компетенції яких належать питання, пов'язані із затвердженням статуту, благодійних програм, добором персонального кадрового складу, визначенням і обґрунтуванням стратегічних напрямів діяльності, прийняттям рішень про реорганізацію й ліквідацію;

— правління фонду як головний виконавчий орган, що займається забезпеченням ефективної діяльності фонду, розробленням основних документів, котрі визначають порядок здійснення контролю виконання фінансового плану фонду,

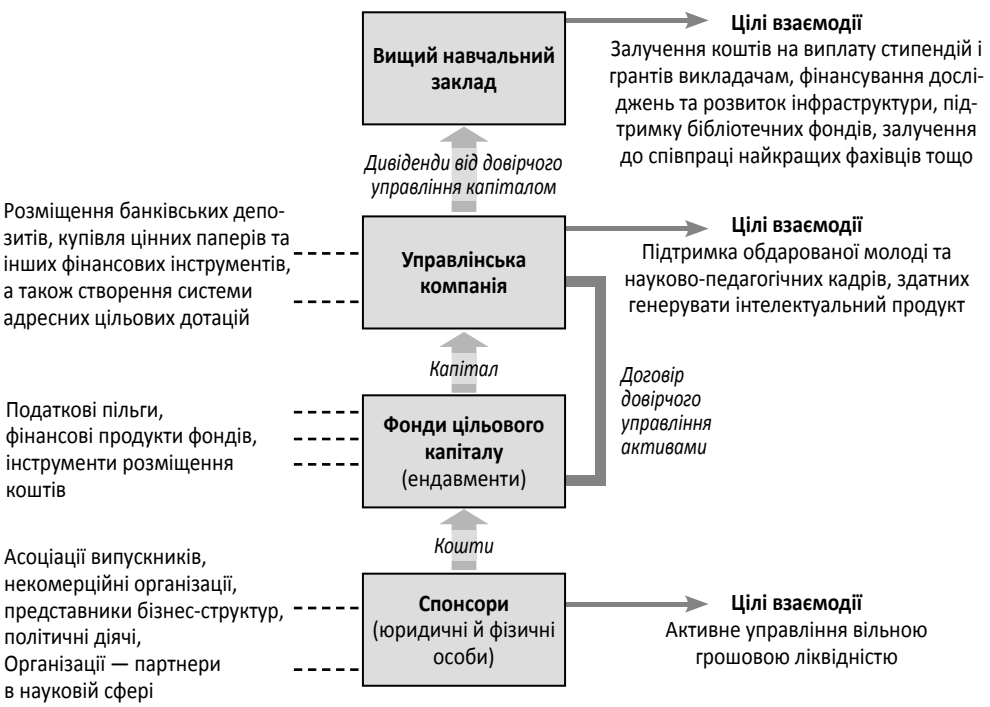

Джерело: побудовано авторами.

Р и с. 1. **Механізм формування ендавмент-фондів**

підготовкою партнерських позицій та формуванням бази потенційних партнерів, забезпеченням інформаційно-аналітичної підтримки фонду з питань управління. До його складу зазвичай входять представники бенефіціара, найбільші жертводавці й незалежні особи, що мають авторитет у сфері, яка відповідає цілям некомерційної діяльності (наприклад, відомі освітні та політичні діячі);

— наглядова рада, котра відповідає за проведення регулярних і позачергових перевірок діяльності правління фонду, обирає організацію для перевірок та аудитора, затверджує фінансовий план використання й розподілу доходу від цільового капіталу.

4. Визначення першочергової групи жертводавців, здатних забезпечити досягнення фондом мінімально встановленого рівня цільового капіталу, що дасть право на продовження діяльності.

5. Проведення фандрейзингової кампанії, котра сприятиме залученню додаткових донорів фінансової підтримки.

6. Утворення за допомогою благодійних внесків статутного капіталу фонду. Структура його продуктів визначається такими параметрами: періодом формування й поповнення цільового капіталу та розміром внесків, які визначають величину продуктової лінійки. За великого їх розміру структура фонду стає гнучкішою, крім того, такі внески здатні утворити окремий цільовий капітал, що може використовуватися на інноваційні освітні проекти. При цьому фінансові донори зазвичай отримують певні нематеріальні вигоди, такі як створення іменних фондів, навчальних аудиторій, стипендіальних програм, грантів, а також пільги на послуги освітньої установи (навчання, проведення конференцій та ін.) [5].

7. Затвердження фінансового плану використання доходів від управління активами та прийняття інвестиційних рішень, котрі слугуватимуть збільшенню надходжень за рахунок вкладення коштів у бізнес-проекти, майнові активи тощо відповідно до договору довірчого управління активами. Дотримання цього принципу убезпечить від "проїдання" вкладених грошей та сприятиме їх накопиченню.

8. Одержання навчальним закладом коштів від управління капіталом.

Чимало ВНЗ зі світовим ім'ям мають власних фінансових менеджерів та інвестиційні підрозділи, а окремі з них — й компанії з управління активами для інвестування, що забезпечує кращу орієнтацію щодо ринкових можливостей, диверсифікацію фондів і активне управління вільною грошовою ліквідністю. Інвестиційний портфель ендавментів формується передусім із традиційних активів — акцій та облігацій, а також включає вкладення у венчурний капітал, ринок нерухомості, охоплює хедж-фонди тощо. Наприклад, у 2010 р. Гарвардський університет 38 % своїх інвестицій (ендавмент та інші кошти для інвестування) вклав у акції, 23 % — у реальні активи (13 % у товари й 10 % у нерухомість) та 15 % — у цінні папери з фіксованою дохідністю [1, с. 132].

Такий механізм залучення коштів істотно відрізняється від традиційних форматів поповнення дохідної частини бюджетів ВНЗ (державне фінансування, плата за освітні послуги та ін.). Адже в Україні, як і в більшості країн, що розвиваються, відсутнє належне законодавче забезпечення, яке стимулювало б таку активність. Ідеться про систему пільгового оподаткування, котра діє у США при наданні спонсорської допомоги. Тому чимало іноземних інвесторів висловлюють побоювання з приводу асигнувань фінансових ресурсів у зарубіжні освітні проекти, що не приносять їм вигоди. Переваги й недоліки діяльності ендавмент-фондів показано в табл. 1.

Найбільшим освітнім ендавментом є фонд А. Нобеля. Згідно із заповітом винахідника, 212 млн дол. США, виручені від продажу його власності, були вкладені в цінні папери, а премії науковцям видаються з процентів від

Таблиця 1. **Переваги та недоліки формування й функціонування ендавмент-фондів**

ВНЗ	Держави	Спонсорів
Переваги		
Недоторканність цільового капіталу та використання лише доходів від ефективного управління. Можливість реалізувати високозатратні інноваційні проекти. Незалежність від разових добровільних фінансових надходжень. Фінансова стійкість фонду, що забезпечує стабільний дохід у вигляді дивідендів. Підвищення ефективності управління майном ВНЗ. Можливість фінансування широкого переліку напрямів: спеціальних проектів, інноваційної діяльності, залучення кращих фахівців, закупівлі необхідного обладнання тощо	Можливість долучення до найкращого європейського і світового досвіду фінансування освіти. Заручення підтримкою приватного сектору в розв'язанні соціальних проблем, адже освіта є однією з найдорожчих соціальних послуг. Забезпечення підтримки інноваційних сценаріїв розвитку навчальних закладів та економіки загалом	Прозорий механізм пожертвувань і розподілу коштів. Доступ до результатів проекту й ноу-хау. Можливість підібрати професійний резерв кадрів. Отримання податкових пільг. Поліпшення іміджу та посилення впливу. Повернення інвестицій у формі престижу. Можливість узяти активну участь у процесі лобіювання змін до законодавства. Здобуття хорошої репутації в інших державах та налагодження співробітництва з органами місцевої влади й суспільством. Прозорий механізм підтримки, який дає змогу контролювати розподіл доходу фонду
Недоліки		
Недостатня організаційно-економічна зрілість некомерційних організацій для втілення в життя рішень про створення цільового капіталу. Значні затрати на формування фонду, управління ним	Відстрочення в часі позитивного ефекту діяльності фонду. Ризик вкладення коштів у неприбуткові інвестиційні проекти. Великі затрати часу на пошук потенційних спонсорів	Потреба в залученні висококваліфікованих спеціалістів із різних галузей знань (фандрейзингу, інвестиційної політики, податкового законодавства та ін.). Залежність розвитку діяльності фонду від ринкової кон'юнктури. Відсутність підтримки традицій благодійності з боку основної частини населення

Джерело: складено авторами.

прибутку. На сьогодні активи фонду сягають 500 млн дол. та є достатніми для видачі кожному лауреату щонайменше 1 млн дол. [2, с. 220].

Дещо поступаються розмірами цільові фонди Гарвардського, Єльського, Принстонського та Стенфордського університетів. Часто це навіть ціла система фондів, кожен із яких має власну стратегічну мету щодо використання генерованих ендавментами коштів. Так, у Гарвардському університеті приріст останніх за 2009—2014 рр. становив 7,74 млрд дол. США, Єльському — 7,57 млрд, Принстонському — 8,38 млрд дол. США. У світі налічується дуже мало фондів цільового капіталу, здатних гідно конкурувати з американськими ендавментами, де задіяні цілі команди професіоналів (рис. 2 і 3). Приміром, над розвитком ендавмент-фонду Гарвардського університету працює відділ у складі 280 осіб. Довгострокова середньорічна дохідність інвестицій ендавмент-фондів становить 7—12 % річних, розмір виплат на основні цілі діяльності — близько 5 % від суми його активів. У 80 університетів світу розмір капіталу таких фондів перевищує 1 млрд дол. США (табл. 2).

Саме завдяки таким довгостроковим джерелам фінансування, як ендавменти, функціонує система високооплачуваних довічних контрактів для

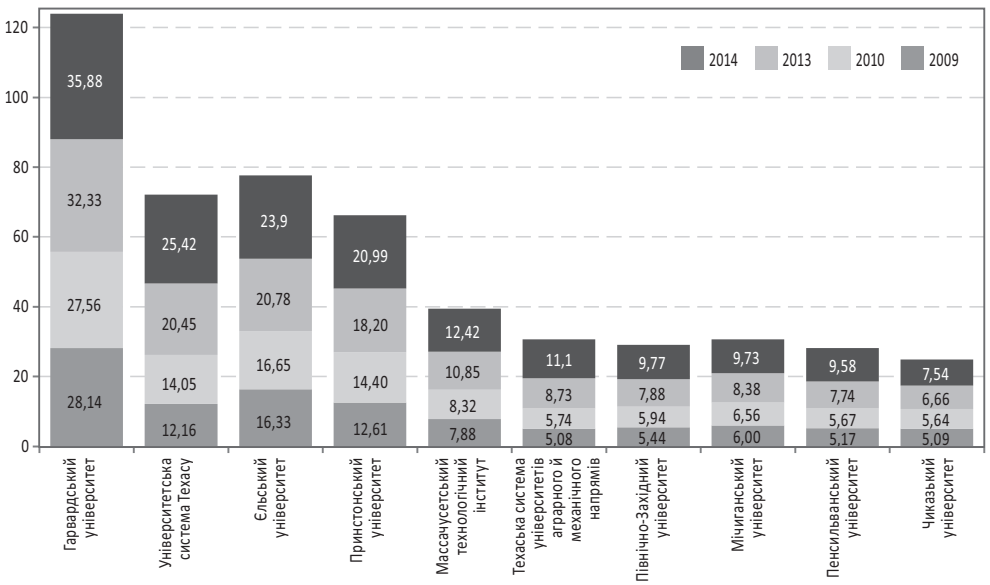

Джерело: побудовано за: *Борзов С. В.* Роль і місце фандрайзингу в процесі кругообігу ресурсів, послуг та доходів вищої школи / С. В. Борзов // Міжнародний науково-дослідний журнал. Серія : економічні науки. — 2012. — Вип. 1 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://research-journal.org/economical/rol-i-mesto-fandrajzinga-v-processe-k/; *Рябков К.* Ендавмент у вищій освіті: світова практика і українське сьогодення / К. Рябков, В. Покідіна // Популярна економіка: ціна держави : проект. — 2015. — № 34 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.case-ukraine.com.ua/wp-content/uploads/2016/03/endowment_report_2015-11-20-final1.pdf; *Шевченко Л.* Ендавмент-фонди в інвестиційній стратегії зарубіжних університетів / Л. Шевченко // Україна: аспекти праці. — 2015. — № 1. — С. 8—16.

Р и с. 2. **Найбільші ендавмент-фонди США, млрд дол. США**

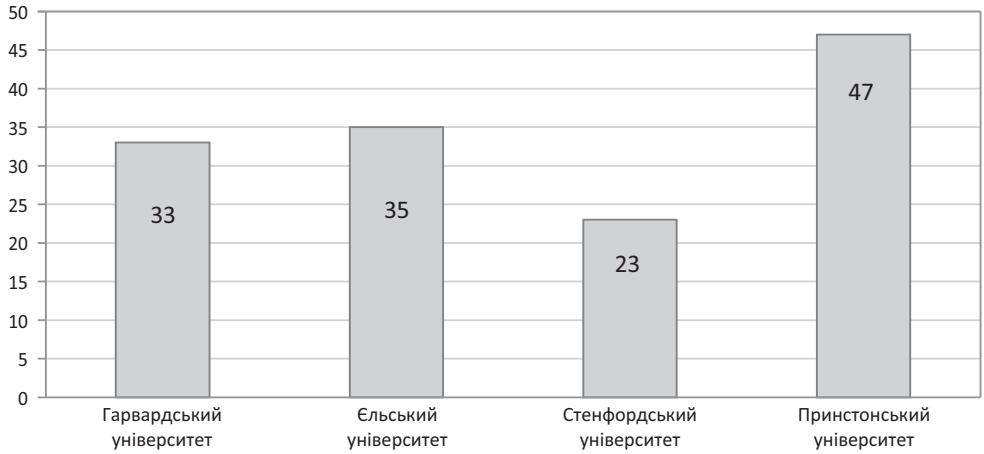

Джерело: побудовано за: *Борзов С. В.* Роль і місце фандрайзингу в процесі кругообігу ресурсів, послуг та доходів вищої школи / С. В. Борзов // Міжнародний науково-дослідний журнал. Серія : економічні науки. — 2012. — Вип. 1 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://research-journal.org/economical/rol-i-mesto-fandrajzinga-v-processe-k/; *Рябков К.* Ендавмент у вищій освіті: світова практика і українське сьогодення / К. Рябков, В. Покідіна // Популярна економіка: ціна держави : проект. — 2015. — № 34 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.case-ukraine.com.ua/wp-content/uploads/2016/03/endowment_report_2015-11-20-final1.pdf; *Шевченко Л.* Ендавмент-фонди в інвестиційній стратегії зарубіжних університетів / Л. Шевченко // Україна: аспекти праці. — 2015. — № 1. — С. 8—16.

Рис. 3. **Частка бюджету, що формується ендавмент-фондом, %**

Таблиця 2. **Світові ендавмент-фонди**

Навчальний заклад	Країна	Розмір ендавмент-фонду, млрд дол. США
Науково-технологічний університет імені короля Абдалли (King Abdullah University of Science and Technology)	Саудівська Аравія	10,00
Мельбурнський університет (University of Melbourne)	Австралія	8,00
Оксфордський університет (University of Oxford)	Великобританія	5,00
Кембриджський університет (University of Cambridge)		4,10
Кіотський університет (Kyoto University)	Японія	3,00
Національний університет Сінгапуру (National University of Singapore)	Сінгапур	1,45
Кейптаунський університет (University of Cape Town)	Південно-Африканська Республіка	0,25

Джерело: складено за: *Борзов С. В.* Роль і місце фандрайзингу в процесі кругообігу ресурсів, послуг та доходів вищої школи / С. В. Борзов // Міжнародний науково-дослідний журнал. Серія : економічні науки. — 2012. — Вип. 1 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://research-journal.org/economical/rol-i-mesto-fandrajzinga-v-processe-k/; *Рябков К.* Ендавмент у вищій освіті: світова практика і українське сьогодення / К. Рябков, В. Покідіна // Популярна економіка: ціна держави : проект. — 2015. — № 34 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.case-ukraine.com.ua/wp-content/uploads/2016/03/endowment_report_2015-11-20-final1.pdf; *Шевченко Л.* Ендавмент-фонди в інвестиційній стратегії зарубіжних університетів / Л. Шевченко // Україна: аспекти праці. — 2015. — № 1. — С. 8—16.

американських професорів, що дає їм можливість зосереджувати увагу на найскладніших, довготривалих наукових проектах. Безперечно, за такого відбору багато кандидатур відсіюється, однак решта вже не боїться конкуренції з боку молодих науковців, а навпаки, допомагає їм підтримувати репутацію навчального закладу.

Ряду ВНЗ, котрі вступають у боротьбу за абітурієнта на глобальному ринку освітніх послуг, потрібно докласти чималих зусиль, щоб створити фонди цільового капіталу та забезпечити їх безперебійне поповнення. Пряма залежність щорічних витрат від величини доходу спонукає керівництво таких навчальних закладів активніше займатися пошуком потенційних донорів, які формують фінансову базу їх успішного розвитку.

Технологічний процес залучення грошових коштів та інших ресурсів (людських, матеріальних, інформаційних тощо), котрі організація не може забезпечити самостійно та які необхідні для реалізації певного проекту або діяльності загалом, дістав назву "фандрейзинг" (рис. 4). Він є доволі копітким та потребує роботи команди фахівців. У США й Канаді фандрейзинг став

Джерело: побудовано авторами.

Р и с. 4. **Структура фандрейзингу**

повноцінною професією: сьогодні в цих країнах налічується 26 тис. її представників у сфері освіти.

Ключовими факторами успіху в конкурентній боротьбі ВНЗ за кошти донорів для створення фондів цільових капіталів, можна вважати такі:

— наявність довгострокової стратегії розвитку;

— авторитетність ВНЗ на національному й міжнародному ринках освітніх послуг;

— наявність затребуваних навчальних програм;

— проведення наукових досліджень, які корелюють із інтересами урядових і бізнес-структур;

— високий рівень розвитку матеріально-технічної й інноваційної інфраструктур навчального закладу;

— налагоджена система взаємовідносин із іноземними колегами;

— підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників;

— розроблення програм академічної мобільності викладачів і студентів;

— уміння працювати з потенційними спонсорами й меценатами;

— функціонування асоціації випускників;

— посилення зацікавленості адміністрації та професорсько-викладацького складу в програмах фандрейзингу.

Нову сферу потенційного донорства представляють:

1) фонди громад;

2) корпоративні й асоційовані фонди;

3) спонсорська підтримка приватних осіб та їхніх фондів;

4) фонди глобальних національних інтересів, що надають підтримку проектам, які впливають на глобальний розвиток;

5) фонди глобальних ініціатив, котрі займаються не лише фінансовим забезпеченням, а й інформаційною та консалтинговою підтримкою;

6) посередницькі фонди.

Важливу роль у фінансуванні освіти відіграє досвід *громадських фондів*, покликаних надавати адресну фінансову підтримку проектам, що безпосередньо представляють інтереси регіону, для підтримки котрого цей фонд був утворений. Основу фінансових коштів громадських фондів становлять дарування, пожертвування громадян, які таким чином впливають на розвиток науки та освіти. Оскільки гроші донора можуть бути використані постатейно, відповідно до інтересів вкладника та його головних цілей, характерною рисою громадських фондів є їх орієнтація на локальні інтереси [6, с. 385].

Соціальною інвестицією бізнесу в розвиток науки та освіти є так звана *корпоративна філантропія*, безперечними лідерами за котрою на глобальному рівні є транснаціональні компанії. Світова економічна інтеграція зумовлює дедалі більшу зацікавленість стейкхолдерів освітнього процесу в клондайку талантів та, як результат, зростання кількості проектів на зразок "Upstart".

На запити роботодавців створюються цілі корпоративні університети. Наприклад, американський концерн "General Motors" заснував Університет Мічигана — Флінта, де готує фахівців для себе. Одними з найбільших за обсягами асигнувань на навчання випускників у власному мультимедійному університеті (425 млн дол. США) може похизуватися компанія "Accenture". На сьогодні найпотужніші освітні програми в CISCO, Oracle, Intel та ін. Білл і Мелінда Гейтс створюють фонд нових технологій у освіті, проте найбільше такі проекти інвестуються в Google та NASA. Саме подружжя Гейтсів заснувало в Сполучених Штатах Університет сингулярності (Singularity University), котрий втілює образ освіти майбутнього. У цьому навчальному закладі діє доволі простий механізм довгострокового фінансування його розвитку: кожен випускник, створюючи власну компанію, передає університету 1 % акцій.

Варто зауважити, що у США фінансування випускниками своїх альма-матер досить поширене. У цьому плані цікавим є приклад Принстонського університету, щорічні пожертвування в ендавмент-фонд якого роблять 55—60 % випускників. До речі, в зазначеному фонді найвище у світі відношення розміру цільового капіталу до числа студентів — понад 2 млн дол. [2, с. 221]. Загалом у Сполучених Штатах на доброчинність щорічно витрачається до 2 % ВВП на рік, або більш ніж 300 млрд дол., у т. ч. 42 млрд дол. надходять у ВНЗ, котрі 45 % свого бюджету формують за рахунок пожертвувань.

Говорячи про можливість залучення людських та інформаційних ресурсів, доцільно навести приклад всесвітньо відомої компанії "Intel", яка починаючи з 2004 р. у рамках проекту "Навчання для майбутнього" на безоплатній основі проводить підготовку учнів і вчителів для галузі інформаційних технологій та займається створенням нових університетських програм із передових технологій. Так, в Україні, практично в усіх її областях, функціонує вже 27 регіональних центрів, на базі котрих діє понад 1000 навчальних майданчиків. Названа програма також активно застосовується в системі післядипломної педагогічної освіти та впроваджується в 50 ВНЗ.

До *асоційованих фондів* належать такі, що фінансуються з коштів компаній, із котрими вони співпрацюють. Зазвичай ці фонди надають гранти на дослідження, пов'язані зі сферою діяльності їхніх компаній. Приміром, постійними замовниками наукових і освітніх послуг є американські бізнес-структури: на їхні фінансові корпорації припадає близько 60 % грошових надходжень у науку.

У роботі *приватних* і *сімейних фондів* заможних людей світу бере участь декілька поколінь їхніх родин. До таких відносять фонди: Рокфеллера, Білла та Мелінди Гейтс, Форда, Карнегі, Дьюка, Меллона, Мотта, Стюарта, Моргана та ін. Зупинимося на окремих із них детальніше. У 1960-х роках мільярдер Пол Меллон збудував на території Єльського університету, де навчався, Британський центр мистецтв вартістю 12,5 млн дол. США, який складався з бібліотеки, навчальних аудиторій і картинної галереї. Нині фонд Меллона фінансує наукові й освітні

проекти, спрямовані на поліпшення життя населення, надає підтримку в галузі гуманітарних наук, кошти для організації інтернатури та проведення досліджень у сфері енергетики, глобального потепління, біорізноманіття тощо [3, с. 156].

Мільярдер Генрі Форд (старший) жертвував десятки мільйонів доларів Чиказькому університету. У 1951 р. фонд Форда утворив два органи: Фонд освіти та фонд "Освіта для дорослих" із загальним бюджетом 11 млрд дол. За весь час існування фонду Форда було розглянуто понад 40 тис. проектів та видано 2 тис. грантів.

Джордж Сорос започаткував свою благодійну діяльність підтримкою чорношкірої молоді ПАР. Щорічно мережа його фондів витрачає близько 400 млн дол. США на підтримку проектів у сфері освіти. В Україні цим мільярдером створено фонд "Відродження", що надає гранти на освітні цілі, оголошуючи відкриті конкурси проектів.

Приватна філантропічна діяльність не має меж і географічних кордонів. Збільшуючи масштаби фінансування й дослідження щодо розвитку вищої освіти по всьому світу, багато західних фондів об'єдналися в Партнерство заради вищої освіти в Африці. Спільний вклад цих організацій перевищив 150 млн дол. США, більше того, вони взяли на себе зобов'язання протягом п'яти років надати ще 200 млн для підтримки низки університетів у Гані, Кенії, Мозамбіку, Нігерії, ПАР та Танзанії [7]. Отже, саме фонди національних інтересів і глобальних ініціатив сприяють кооперації й координації допомоги реформуванню професійного навчання в різних куточках світу.

Розглянемо вітчизняний досвід формування ендавмент-фондів і розвитку філантропічної діяльності. Нова редакція Закону України "Про вищу освіту" від 01.07.2014 передбачила можливість створювати стабільні фонди (ендавменти), котрі за своєю сутністю є цільовим капіталом неприбуткової організації, який утворюється за рахунок пожертвувань. Згідно з національним законодавством, кожна юридична або фізична особа може бути засновником ендавменту, крім органів державної влади й місцевого самоврядування. Перші реальні спроби щодо його створення були зроблені одним із лідерів українського ринку освітніх послуг — Інститутом міжнародних відносин на базі Благодійної організації "Фонд розвитку ІМВ". Довірче управління цільовим капіталом фонду здійснює підрозділ інвестиційної компанії "Dragon Capital", котра спеціалізується на управлінні активами національних та іноземних інвесторів. Дещо поступається своїми розмірами Фонд розвитку банківської освіти та науки Львівського інституту банківської справи. Однак це лише перші кроки на шляху набуття вітчизняного досвіду із залучення фінансових ресурсів.

Окреслимо заходи, яких потрібно вжити, щоби прискорити процес формування ендавмент-фондів в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду:

1. Внесення відповідних змін до Податкового й Бюджетного кодексів стосовно надання жертводавцям податкових преференцій і державних пільг із

метою забезпечення довгострокового використання цільового капіталу. Для прикладу: у США влада штату має право встановлювати пільги для донорів у співвідношенні сум податку на прибуток, що надходять у його бюджет. Так, у штаті Монтана 10 % суми благодійних пожертв перераховується в ендавмент-фонди, створені в поточному році. Крім того, встановлюється ліміт податкового утримання (максимум 500 дол. і не більше від загального розміру податку на доходи, котрий підлягає сплаті). Власна схема допомоги жертводавцям діє й у Великобританії. При виплаті пожертвувань донор, що є платником податку на прибуток, розглядається як особа, котра здійснила дарування з урахуванням суми податку, виходячи зі ставки 20 %. Бенефіціар-фонд може отримати сплачену суму податків додатково до отриманого дарування від податкових органів при заповненні податкової декларації [8, с. 212].

2. Використання певної частини процентів за депозитом на поповнення основної суми ендавменту, щоб вона не втрачалася внаслідок дисконтування. Це сприятиме збільшенню початкової суми коштів ендавменту на усереднену величину інфляції. Для умов України це становитиме щонайбільше 10 % від наведених сум [9, с. 429].

3. Дотримання консервативної стратегії інвестування, якій притаманний низький ризик щодо розміщення коштів. Основна частка активів у інвестиційному портфелі повинна припадати на державні цінні папери та депозити в державних банках, котрі є надійнішими емітентами на українському ринку фінансових послуг порівняно з приватним банківським сектором. Такої практики наразі дотримується близько 85 % світових ендавментів, однак вона можлива за стійкої правової системи, стабілізації економічної й політичної ситуацій у державі, що збільшить довіру до банківської системи. Розвитку потребує й вітчизняний фондовий ринок — як за рівнем капіталізації, так і за видами та кількістю фінансових інструментів.

4. Розширення переліку об'єктів, у котрі можуть бути розміщені грошові кошти, та недопущення їх обмеження.

5. Залучення для управління активами спеціалізованих західних компаній, що мають належні репутацію й досвід роботи в цій сфері, та забезпечення підготовки власних фахівців, котрі грамотно розпоряджатимуться коштами фонду.

6. Забезпечення прозорої підзвітності й відкритості благодійного сектору (з огляду на непоодинокі випадки застосування корумпованих схем розкрадання коштів, адресованих на розвиток освітньої сфери), що підвищить довіру меценатів та інвесторів.

7. Запровадження культури благодійності й ефективних механізмів її втілення, особливо серед фізичних осіб.

8. Налагодження ефективної співпраці з випускниками та колишніми працівниками, що перейшли в інші сфери діяльності, котрі як ніхто інший знають реальні потреби університетів та на знак вдячності за здобуті знання

й добре працевлаштування готові надавати чималу спонсорську підтримку. Приміром, Гарвардський університет лідирує за кількістю випускників — мільярдерів і лауреатів Нобелівської премії, котрі щороку надають своїй альма-матер велику фінансову допомогу.

Для того, щоб українські ВНЗ мали змогу заручитися такою підтримкою, слід насамперед підвищити якість національної освіти, забезпечити механізми прозорої системи складання іспитів, сформувати позитивне ставлення викладачів до своєї справи тощо.

9. Урахування досвіду США щодо випуску благодійними фондами власних фінансових продуктів — боргових цінних паперів зі змінною й фіксованою ставками, держателі яких звільняються від податку на прибуток за отриманими доходами, що стимулює до придбання цих паперів [9, с. 430].

10. Вивчення практики західних університетів із використання метчингу, або зустрічного фінансування, сутність якого полягає в такому: донор, що здійснює пожертвування, передає некомерційній організації 1 дол., а благодійник, котрий бере участь у метчингу, збільшує розмір пожертви відповідно до оголошеного коефіцієнта участі (наприклад, 1:1) й у результаті жертвує додатковий 1 дол. Таким чином, некомерційна організація отримує подвоєну суму — 2 дол. У разі якщо їй вдається залучити пожертвування від фізичних і юридичних осіб, держава, беручи участь у зустрічному фінансуванні, збільшує обсяг залучених коштів згідно з встановленими коефіцієнтами [10].

11. Урахування зарубіжного досвіду з формування фондів у вигляді проектів чи програм шляхом розроблення різних фондоутворювальних продуктів, котрі реалізуються на постійній або циклічній основі. Зокрема, продукт "плановані дарування" може включати такі програми: заповіт, спільний фонд доходів, траст із подальшим благодійницьким майновим правом, нерухоме майно, що передається частково, та ін. Досить популярним у зарубіжних ВНЗ є продукт "щомісячні внески", що є зручним і для фандрейзерів, і для донорів, адже допускає можливість автоматичного списування внесків із зарплати донорів [11, с. 13]. При цьому, оскільки донорів (дарувальників) може бути ряд і заповідати свої активи вони можуть на різні цілі, університети мають можливість засновувати кілька або навіть багато ендавментів.

Підсумовуючи викладене, доходимо таких висновків. Національні освітні системи потребують розвитку локальної філантропії та налагодження соціального партнерства між урядовими й бізнес-структурами, ініціативними групами, а також різного роду підтримки з боку зарубіжних фондів. Розвиток ендавментів стане вагомою експертизою якості освіти, адже чимало міжнародних освітніх рейтингів застосовують критерії, що враховують надходження в такі фонди.

Список використаних джерел

1. *Мокін Б.* Ендавмент-фонд як альтернативне джерело для підвищення фінансової стійкості вищого навчального закладу / Б. Мокін, Н. Желюк // Вісник Хмельницького національного університету. — 2012. — № 2. — Т. 1. — С. 131—135.

2. *Козарезенко Л. В.* Фонд цільового капіталу як альтернатива бюджетного фінансування розвитку людського потенціалу / Л. В. Козарезенко // Економічний вісник університету. — 2014. — Вип. 22 (1). — С. 218—225.

3. *Чернявська О. В.* Фандрайзинг : навч. посіб. / О. В. Чернявська, А. М. Соколова. — 2-е вид., доопрац. і допов. — К. : Алерта, 2015. — 272 с.

4. *Борзов С. В.* Роль і місце фандрайзингу в процесі кругообігу ресурсів, послуг та доходів вищої школи / С. В. Борзов // Міжнародний науково-дослідний журнал. Серія: економічні науки. — 2012. — Вип. 1 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://research-journal.org/economical/rol-i-mesto-fandrajzinga-v-processe-k/.

5. *Рябков К.* Ендавмент у вищій освіті: світова практика і українське сьогодення / К. Рябков, В. Покідіна // Популярна економіка: ціна держави : проект. — 2015. — № 34 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.case-ukraine.com.ua/wp-content/uploads/2016/03/endowment_report_2015-11-20-final1.pdf.

6. *Глухов В. В.* Экономика знаний / В. В. Глухов, С. Б. Коробко, Т. В. Маринина. — СПб. : Питер, 2003. — 528 с.

7. NACUBO — Common fund study of endowment results [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nacubo.org/Research/NACUBO-Commonfund_Study_of_Endowments /Public_NCSE_Tables.html.

8. Автономія та врядування у вищій освіті : зб. наук. пр. / О. П. Воробйова, К. О. Жданова, І. Б. Зарубінська та ін. ; за ред. С. А. Калашнікової, В. І. Лугового, Ж. В. Таланової. — К., 2014. — 236 с.

9. *Нікіфорова Л. О.* Мотивування економічних суб'єктів під час створення та функціонування ендавменту для вищих навчальних закладів / Л. О. Нікіфорова // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". — 2013. — № 776. — С. 427—431.

10. Моніторингове дослідження "Входження національної системи вищої освіти в європейський простір вищої освіти та наукового дослідження" : аналіт. звіт. — К. : Фонд "Відродження", 2012. — 56 с.

11. *Шевченко Л.* Ендавмент-фонди в інвестиційній стратегії зарубіжних університетів / Л. Шевченко // Україна: аспекти праці. — 2015. — № 1. — С. 8—16.

References

1. Mokin, B., Zhelyuk, N. (2012). Endavment-fond yak al`ternaty`vne dzherelo dlya pidvy`shhennya finansovoyi stijkosti vy`shhoho navchal`noho zakladu [Endowment Fund as an Alternative Source to Improve the Financial Sustainability of Higher Education]. *Visny`k Xmel`ny`c`koho nacional`noho universy`tetu* [Herald of Khmelnytsky National University], 2, Vol. 1, 38–49 [in Ukrainian].

2. Kozarezenko, L. V. (2014). Fond cil`ovoho kapitalu yak al`ternaty`va byudzhetnoho finansuvannya rozvy`tku lyuds`koho potencialu [Funds Target Capital as an Alternative Budget Financing Human Development]. *Ekonomichny`j visny`k universy`tetu* [Economic Bulletin of the University], 22, 218–225 [in Ukrainian].

3. Chernyavs`ka, O. V., Sokolova, A. M. (2015). *Fandrajzy`nh* [Fundraising]. Kyiv: Alerta [in Ukrainian].

4. Borzov, S. V. (2012). Rol` i misce fandrajzy`nhu v procesi kruhoobihu resursiv, posluh ta doxodiv vy`shhoyi shkoly` [Role of Fundraising in the Cycle of Resources, Services and Incomes of High School]. *Mizhnarodny`j naukovo-doslidny`j zhurnal* [International Research Journal], 1. Retrieved from http://research-journal.org/economical/rol-i-mesto-fandrajzinga-v-processe-k/ [in Ukrainian].

5. Ryabkov, K., Pokidina, V. (2015). Endavment u vy`shhij osviti: svitova prakty`ka i ukrayins`ke s`ohodennya [Endowment in Higher Education: Ukrainian and World Practice

Today]. *Populyarna ekonomika: cina derzhavy`* [Popular Economy: the Price of State], 34. Retrieved from http://www.case-ukraine.com.ua/wp-content/uploads/2016/03/endowment_report_2015-11-20-final1.pdf [in Ukrainian].

6. Gluxov, V. V., Korobko, S. B., Marinina, T. V. (2003). E`konomika znanij [Economy of Knowledge]. Sankt-Peterburg: Piter [in Russian].

7. NACUBO — Common fund study of endowment results Retrieved from http://www.nacubo.org/Research/NACUBO-Commonfund_Study_of_Endowments /Public_NCSE_Tables.html.

8. Vorobjova, O. P., Zhdanova, K. O., Zarubins`ka, I. B. (2014). *Avtonomiya ta vryaduvannya u vy`shhij osviti* [Autonomy and Governance in Higher Education]. Kyiv [in Ukrainian].

9. Nikiforova, L. O. (2013). Moty`vuvannya ekonomichny`x sub'yektiv pid chas stvorennya ta funkcionuvannya endavmentu dlya vy`shhy`x navchal`ny`x zakladiv [The Motivation of Economic Actors in the Creation and Operation of the Endowment for Higher Education]. *Visny`k Nacional`noho universy`tetu "L`vivs`ka politexnika"* [Herald of the National University "Lviv Polytechnic"], 776, 427–431 [in Ukrainian].

10. *Monitory`nhove doslidzhennya "Vxodzhennya nacional`noyi sy`stemy` vy`shhoyi osvity` v yevropejs`ky`j prostir vy`shhoyi osvity` ta naukovoho doslidzhennya"* [The monitoring study "Joining the national system of higher education in the European space of higher education and scientific research"]. (2012). Kyiv [in Ukrainian].

11. Shevchenko, L. (2015). Endavment-fondy` v investy`cijnij stratehiyi zarubizhny`x universy`tetiv [Endowment Funds in the Investment Strategy of Foreign Universities]. *Ukrayina: aspekty` praci* [Ukraine: Aspects of Labor], 1, 8–16 [in Ukrainian].